

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF FAMILY STRENGTH IN UZBEK FAMILIES

Xuseynova Shabnam¹

Samarkand State University named after Sharof Rashidov

KEYWORDS

family, complete family,
incomplete family, family
strength, family relations,
family values

ABSTRACT

This article provides information on the psychological aspects of family strength in Uzbek families.

2181-2675/© 2023 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7870927

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Student, Faculty of Psychology and Social-Political Sciences, Samarkand State University named after Sharof Rashidov, Samarkand, Uzbekistan

O'ZBEK OILALARIDA, OILA MUSTAHKAMLIGINING PSIXOLOGIK JIHATLARI

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

oila, to'liq oila, to'liq
bo'lmagan oila, oila
mustahkamligi, oilaviy
munosabatlar, oilaviy
qadriyatlar

ANNOTATSIIYA/ АННОТАЦИЯ

Ushbu maqolada o'zbek oilalarida, oila mustahkamligining psixologik jihatlari haqida ma'lumot berilgan.

Oila ijtimoiy hayotning abadiyligini, avlodlarning davomiyligini, tarbiyaning uzluksizligini ta'minlaydigan, kelajak nasl qanday bo'lib yetishishiga o'z ta'sirini ko'rsatadigan ijtimoiy makon va pedagogik omil vazifasini o'taydi. Inson oilada shakllanadi. Oila muhabbat, hurmat, birdamlik va mehribonlik manbai. Aynan shu qadriyatlarga har bir rivojlangan jamiyat suyanadi.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 1993 yil 20 sentyabrdagi yalpi yig'ilishida 1994 yildan boshlab 15 mayni "Xalqaro oila kuni" sifatida nishonlashga kelishilganligini o'zi ham bu masalani xalqaro miqiyosida qanchalik dolzarb ekanligidan dalolat berib turibdi. Barcha davrlarda ham davlat va jamiyat g'amxo'rliqi oilalarning mustahkamligi va tinchligiga asos bo'lgan. Shu bois mamlakatimizda 1998 yil "Oila yili", 2012 yil "Mustahkam oila yili", 2016 yil "Sog'lom bola va ona yili" deb e'lon qilinganligi hamda Respublikamizda oila institutini mustahkamlash konsepsiyasi qabul qilinishi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 27.06.2018 yildagi PQ-3808-son qarori bilan uning ustuvor vazifalari va amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar tasdiqlanishi, shuningdek, 2019 yildan boshlab har yili 15 mayda mamlakatimizda Xalqaro oila kuni nishonlanishi davlatimizdagi oilaviy muhit va uni mustahkamlash uchun qilinayotgan amaldagi sa'y-harakatlarning yaqqol na'munasidir.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Biz uchun muqaddas bo'lgan oila asoslarini yanada mustahkamlash, xonadonlarda tinchlik – xotirjamlik, ahillik va o'zaro hurmat muhitini yaratish, ma'naviy – ma'rifiy ishlarni aniq mazmun bilan to'ldirishdan iborat bo'lmog'i zarur".

Mamlakatimizda oilalar mustahkamligini, ularda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlash, jamiyat farovonligini yuksaltirishga qaratilgan tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Konstitutsiyamizda ham oila to'g'risida alohida bob ajratilib, oila manfaatlari muhofaza qilinayotganligi va oila mustahkamligi tamoyillari belgilanib, kafolatlanganligi bejiz emas.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 2 fevraldagi "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5325-sonli Farmoni ham oila mustahkamligini ta'minlash,

xotin-qizlarning oila va jamiyatdagi rolini oshirish, huquq va manfaatlarini himoya qilishga qaratilganligi bilan ham ahamiyatlidir.

Hozirgi vaqtda nikoh tuzish shartlari haqida to'xtalib o'tadigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi 14 va 15-moddalariga muvofiq, nikoh ixtiyoriy ravishda nikoh yoshiga (erkaklar uchun 18 yosh, ayollar uchun 17 yosh) yetgandan so'ng tuziladi. Shuningdek, Oila kodeksining 13-moddasiga muvofiq, muhim qaror ustida o'ylab ko'rishlari uchun nikohlanayotganlarga ariza berilgan kundan boshlab 1 oy vaqt beriladi.

Oila va nikoh munosabatlarini yanada yanada mustahkamlash sohasida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 18 fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-son Farmoni hamda 2020 yil 18 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasi Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarorining qabul qilinganligi ham mazkur sohadagi islohotlarni yangi bosqichga ko'taruvchi muhim qadam bo'ldi.

Oila jamiyatning hujayrasi (kichik ijtimoiy guruhi), shaxsiy hayotni tashkil etishning eng muhim shakli bo'lib, nikoh ittifoqi va oilaviy aloqalarga asoslangan, ya'ni. er va xotin, ota-onalar va bolalar, aka-uka va opa-singillar va boshqa qarindoshlar o'rtasidagi munosabatlar yagona oila byudjeti asosida umumiy uy xo'jaligini yuritadi. Oilaviy hayot moddiy va ma'naviy jarayonlar bilan tavsiflanadi. Oila turiga ko'ra to'liq, to'liq bo'lmagan, yadroli, farzandsiz, katta, yosh va boshqalarga bo'linadi. Muayyan oilaga xos bo'lgan ko'proq yoki kamroq barqaror hissiy kayfiyat odatda psixologik iqlim deb ataladi (psixologik atmosferaning sinonimi). Bu oilaviy muloqotning oqibatidir, ya'ni oila a'zolarining kayfiyati, hissiy kechinmalari va tashvishlari, bir-biriga, boshqa odamlarga, mehnatga, atrofdagi voqealarga bo'lgan munosabati natijasida yuzaga keladi.

Ko'pgina tadqiqotchilar oilaviy psixologik iqlimning ikki turini ajratib ko'rsatishadi: qulay va noqulay. Uzoq muddatli kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, oilalarning sezilarli qismi qarama-qarshi psixologik iqlimga ega.

Qulay psixologik iqlimning boshlang'ich asosi nikohning uyg'unligi, birinchi navbatda, er va xotinning g'oyaviy va axloqiy qarashlarining umumiyligi kabi tarkibiy qismidir. Qulay psixologik iqlim quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi: birdamlik, har bir a'zoning shaxsiyatini har tomonlama rivojlantirish imkoniyati, oila a'zolarining bir-biriga nisbatan yuqori mehribon talabchanligi, xavfsizlik va hissiy qoniqish hissi, o'z oilasiga tegishli ekanligidan faxrlanish. oila, tamoyillarga rioya qilish, mas'uliyat.

Psixologik iqlim qulay bo'lgan oilada uning har bir a'zosi qolganlarga muhabbat, hurmat va ishonch bilan, ota-onalarga - shuningdek hurmat bilan, zaiflarga - har qanday daqiqada yordam berishga tayyor.

Oila a'zolarining bo'sh vaqtlarini uy davrasida o'tkazishga, hamma uchun qiziqarli mavzularda suhbatlashishga, uy vazifalarini birgalikda bajarishga, har bir kishining savobli va yaxshi ishlarini ta'kidlashga, yoqimli kayfiyat taqdim etishga intilishi oiladagi qulay psixologik muhitning muhim ko'rsatkichidir. bir-biriga kutilmagan hodisalar, birgalikda

sayohat qilish.

Oiladagi noqulay psixologik iqlim ruhiy tushkunlik, janjal, ruhiy zo'riqish, ijobiy his-tuyg'ularning etishmasligiga olib keladi. Agar oila a'zolari bu vaziyatni yaxshi tomonga o'zgartirishga intilmasa, oilaning mavjudligi muammoli bo'ladi.

Oiladagi hayot undagi muloqotsiz, er va xotin o'rtasidagi, kundalik munosabatlar jarayonida ota-onalar va bolalar o'rtasidagi muloqotsiz mumkin emas. Oiladagi muloqot - bu oila a'zolarining bir-biriga munosabati va ularning o'zaro ta'siri, ular o'rtasida ma'lumot almashishi, ma'naviy aloqasi.

Oiladagi muloqot spektri juda xilma-xil bo'lishi mumkin. Unda ish, uy-ro'zg'or, salomatlik, do'stlar va tanishlar hayoti haqida gapirishdan tashqari, farzand tarbiyasi, san'at, siyosat va hokazolar bilan bog'liq masalalar muhokama qilinadi.

Turmush o'rtoqlarning muloqotdan qoniqishi ularning qarashlari va qadriyatlarining muvofiqligi darajasiga bog'liq. Hech shubha yo'qki, asabiylashish, nomutanosiblik, izolyatsiya va boshqa salbiy xarakterli xususiyatlar oilaviy muloqotning yomon sheriklari hisoblanadi.

Sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oiladagi normal munosabatlarda turmush o'rtoqlar odatda har doim o'z qayg'ularini o'zaro baham ko'rishadi va ma'naviy va psixologik yordam olishadi, bu noto'g'ri oilalar haqida gapirish mumkin emas.

Biroq, oilada ideal muloqot yo'q; faqat rozilikdan iborat bo'lgan muloqot. Nikoh munosabatlari muqarrar ravishda qarama-qarshiliklardan o'tadi: janjallar, nizolar va boshqalar. Bunday hollarda, turmush o'rtoqlar bir-birining pozitsiyasini tushunishlari, o'zlarini uning o'rniga qo'yishlari juda muhimdir.

Oilaviy muloqotda axloqiy tamoyillar juda muhim, ularning asosiysi boshqasiga, uning "meni" ga hurmat. Ko'pincha, ishdagi og'ir kundan so'ng, turmush o'rtoqlar o'zlarining yomon kayfiyatlarini yaqinlariga etkazishga, to'plangan g'azabni bosishga harakat qilishadi. Ular norozi bo'lishni, haqorat qilishni, izoh berishni, baqirishni boshlaydilar.

Bunday tushirish natijasida, oqibatlar og'ir bo'lishi mumkin bo'lsa-da, odam vaqtinchalik yordam olishi mumkin. Ba'zilar o'zlarining noto'g'riligi va o'zini tuta olmasliklari uchun pushaymonlik bilan azoblana boshlaydilar. Boshqalar - nohaq ayblovlar va tanbehlar uchun norozilik. Natijada, bu oilaning buzilishiga hissa qo'shadi.

Ba'zan murosaga kelish yaxshi, ya'ni. bir-biriga yon berish. Boshqalarning xato qilish huquqi sifatida o'z xatolaringizni tan olish ham juda muhimdir. O'z fikrlaringizni tez-tez baham ko'rish, maqtov, yaxshi so'zlarni tejamalik juda muhimdir.

Er va xotin o'rtasidagi yaxshi bo'lmagan munosabatlar yomon oqibatlarga olib keladi. Psixologlar nikohdagi nizolar va nevropsikiyatrik kasalliklar o'rtasida bog'liqlik borligini aniqladilar. Oilada o'zaro tushunishning yo'qligi depressiyaga, begonalashuvga, psixologik va jismoniy holatning yomonlashishiga va insonning mehnat qobiliyatining sezilarli darajada pasayishiga olib keladi. Muloqot qilmaslik oilani buzishi mumkin. Muloqot madaniyatining asosiy tarkibiy qismlari empatiya, bag'rikenglik, muvofiqlik, xayrixohlikdir.

Muloqot qilishning o'ziga xos qobiliyati - bu pozitsiyalar har xil bo'lsa ham, boshqasining qadr-qimmatini tan olish qobiliyati. Faqat shu tarzda oilaviy hayotda uyg'unlikka erishish mumkin.

Oilada, kattalardan tashqari, bolalar ham etarli darajada muloqotga muhtoj. Muloqot bola shaxsini shakllantirishning asosiy omillaridan biridir. Muloqotga bo'lgan ehtiyoj tug'ilishdan boshlab chaqaloqda paydo bo'ladi. Allaqachon 2 oyligida onasini ko'rib, yuzi tabassum bilan yorishadi.

Ota-onalar va bolalar o'rtasidagi aloqa ularning har tomonlama rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega. Ota-onalari bilan muloqot qilish imkoniyatidan mahrum bo'lgan bolalar xatti-harakatlarini o'z-o'zini tartibga solishning past darajasi bilan ajralib turishi, kattalarning ularga murojaatiga nisbatan sezgirliги oshishi va tengdoshlari bilan muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch kelishi isbotlangan.

Ko'pgina oilalarda, aksariyat hollarda, bolalar otalariga qaraganda onasi bilan tez-tez muloqot qilishadi. Ota bilan suhbatlar qisqa muddatli. Ba'zi bolalar otalari va onasi bilan ishonchli munosabatlarga ega emaslar. Ko'pincha bu turmush o'rtoqlar va ota-onalar va bolalar o'rtasida yaqin ma'naviy aloqalar o'rnatilmagan oilalarda sodir bo'ladi. Bunday oilalarda turmush o'rtoqlardan birining irodasi asosiy narsa bo'lib, boshqa oila a'zolari bilan munosabatlar buyruq, bo'ysunish va haqoratga asoslanadi. Bu bolalarning to'liq muloqot qilish qobiliyatini shakllantirishga salbiy ta'sir qiladi.

Shunday qilib, ota-onalar o'z farzandlarini insoniy muloqot qilish qobiliyatini tarbiyalash uchun mas'uldirlar, chunki. Bolalar muloqotning tabiatini oilada o'rganadilar. Bundan tashqari, barcha oila a'zolarining axloqiy va psixologik farovonligi ko'p jihatdan turmush o'rtoqlarning muloqot qilish qobiliyatiga bog'liq.

Har bir oilaning ma'naviyat darajasi ma'lum. Bu daraja qanchalik yuqori bo'lsa, oilaning birlashishi, qobiliyat va qiziqishlarini rivojlantirish, uning a'zolarining madaniy ehtiyojlarini qondirish, bolalarni muvaffaqiyatli tarbiyalash, boy axloqiy va hissiy-estetik hayot kechirish uchun sabablar ko'proq. Oilaning ma'naviy qadriyatlari, birinchi navbatda, uning g'oyaviy va axloqiy asoslarini, kollektivistik munosabatlarni, psixologik iqlimni, oila ichidagi va tashqi dunyo bilan muloqotni, ommaviy axborot vositalari, adabiyot va san'at bilan aloqalarni, kundalik estetikani o'z ichiga olishi kerak. hayoti, tarbiyaviy salohiyati, intellektual intilishlari.

Fuqarolik birligi va barqaror axloqiy munosabatlar oilaning har bir a'zosiga, ayniqsa, bolalarga har tomonlama kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bolalarning ota-onalar va oqsoqollar bilan haqiqiy ma'naviy yaqinligi shunday munosabatlardirki, bunda kattalar bolaga o'z qalbining eng samimiy boyliklarini beradi, fidokorona, evaziga hech narsa talab qilmasdan beradi va bola, o'z navbatida, eng yaxshi narsalarni o'zlashtiradi. kattalarni his-tuyg'ularining shifobaxsh musaffoligi bilan boyitadi, unga qalbining mohir sirlarini ochib beradi. Bu shaxsning har tomonlama shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan yaxshi oila ichidagi munosabatlardir.

Oila an'analari - avloddan-avlodga o'tib kelayotgan odatiy oilaviy me'yorlar, xatti-

harakatlar, urf-odatlar va munosabatlar. Oilaviy an'ana va marosimlar, bir tomondan, sog'lom (V.Satir ta'rifi bilan) yoki funksional (E.G.Eydemiller va boshqa tadqiqotchilar tomonidan ta'riflangan) oilaning muhim belgilaridan biri bo'lsa, ikkinchi tomondan, oilaning borligidir. oilaviy an'analar oila ichidagi o'zaro munosabatlar qonunlarini oilaning keyingi avlodlariga o'tkazishning eng muhim mexanizmlaridan biridir: oilaviy hayotning barcha sohalarida rollarni taqsimlash, oila ichidagi muloqot qoidalari, shu jumladan hal qilish usullari. ziddiyatlar va yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish. Oilaviy an'ana va marosimlar ijtimoiy, diniy va tarixiy an'ana va marosimlarga asoslanadi, lekin ijodiy ravishda o'zgartiriladi va o'z-o'zidan to'ldiriladi, shuning uchun ular har bir oila uchun o'ziga xosdir.

O'zbekistonda oila eng muhim hayotiy qadriyatlardan biridir. Aholini takror ishlab chiqarish, yosh avlodni tarbiyalash, turmush tarzini shakllantirish, tarixan shakllangan an'ana va urf-odatlarni saqlash asosan oilalarda amalga oshiriladi. 2017-yil O'zbekistonda "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili" deb e'lon qilindi. 2017-yil sharafiga qabul qilingan Davlat dasturida aholi bilan bevosita muloqot qilindi, oilaning ijtimoiy-ma'naviy muhiti o'rganildi. Respublika "Oila" ilmiy-amaliy markazi tomonidan oilaning ijtimoiy-psixologik jihatlarini o'rganish maqsadida so'rovnoma tuzildi. Anketa 38 ta savoldan iborat bo'lib, unda oilaning barcha dolzarb jihatlarini, oilaviy munosabatlar, farovon oila muhiti hisobga olindi. Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda oila-nikoh munosabatlari va umuman aholining oila tarkibi sog'lom asosda shakllanadi, bu jarayonlarga o'rnatilgan an'analar va shu bilan birga, yangi global jarayonlar ta'sir ko'rsatadi. oila va nikoh bilan bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 2 fevraldagi "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5325-sonli farmoni.
2. Александров И.Ф. Семья как первичная ячейка и как субъект права // Актуальные проблемы поведения. №3, 2003.
3. Дружинин В.Н. Психология семьи. М., 2001.
4. Ковалев С.В. Психология семейных отношений, М., 2011.
5. Ковалев С.В. Психология современной семьи, М., 2008.